

Республиканы ара шахарын тапландырыуу амалларын сюзгендиле

Тюне Юрий Кокков Правительствону ююнде республиканы ара шахарын тапландырыуу атап кенгеш бардырганды. Анда алгын берилген буйрукла къалай толтурулгъанларына къаралганды. Жыйылууну ишине КЪМР-ни премьер-министри Мусукланы Алий, Нальчик шахар округну жер-жерли администрациясыны башчысы Арсен Алакаев къатышканды.

Орамланы бла маданият эсгертмелени жангыртуу, аланы тап халгъа келтириуу къалай баргъаныны юсюнден билдириуге тынгылап, КЪМР-ни Башчысы ол ишлени теркирек тамамлап бошаргъа керекли-

син айырып айтханды. Быйлыны ахырына Шогенцовок проспекте бардырыла турган ишлени, Къабарты орамны жаюу жолгъа айландырыуу ахырына жетдирмей жарарыкъ тыйолдо, деп эсгертилгенди. Салынган борчланы тамамлауу къыйматлы амалларын табыу, сатыу-алуу предприятяланы иелери, офис учрежденияланы оноучулары бла энчи ангылатуу иш бардырыуу белгиленген жумушланы толусунлай эмда заманында толтурууга онг берилдик, деп айтылганды кенгешде.

Лермонтов орамны Некая стиличюу къалагъа элтген кел-

АНГЫЛАТЫУ

Сабий туберкулёзгъа къажуу служба тийишли даражадады бизде

Басма органланы биринде КЪМР-ни саулуукъ сакълау системасы «жангы урууну сынаганды» деген информация жайылгъаны бла байламлы (сёз «Огонёк» деген туберкулёзгъа къажуу сабий санаторийни жабылгъаныны юсюнден барады) КЪМР-ни Правительствосуну Председатели орунбасары – республиканы саулуукъ сакълау министри Ирма Шетова комментарий этгенди:

- Материал – техника базасы биогонногю кюнню излемлерине келишмегенини сылтаундан «Огонёк» санаторий 2010 жылда ишин тохтатхан эди. Битеу да бу кезиуде процедуралы востросланы тамамларгъа керек болганды, эм 2014 жылда учрежденияны КЪМР – ни Курортла эм туризм министерствосуну жууаплылыгына ётдюруге тошгенди. Биогонюкде сёз санаторийни официалый жабылыууну юсюнден барады. Алай эсизиге салайым, 2010 жылдан бери ол республиканы сабийлерине медицина болушлукъ тапдырмаганды, - деп

чертгенди Ирма Мухамедовна. Нальчик шахарны тийрелеринде «Звёздочка» деген туберкулёзгъа къажуу сабий санаторий ишлегени да эсгертилгенди. Ол, 1936 жылда ачылып, биогонюкде Шимал Кавказда бу жаны бла эмда иги учрежденияладан бирине саналады. Ирма Шетова айтханнга кере, аны ундурукъ къолайлыгы 105 жерди. Анда жыл сайын 350 адамны саулуугуна багылады. Аланы араларында туберкулёзну профилактикасы эмда керек болган солуу системалары осал сабийле да бардыла. Учрежденияда саусузла кеп

заманны туруча болумла къураылдыла – ай бла жарымдан алты айгъа дери реабилитация, эмда ол биогонюкде бу ауруудан къыйналгъанланы саулуукъ сакълау жаны бла кереклерин толусунлай жалчыталады. «Звёздочка» санаторно - саулуукъ багыту медицина болушлукъну бийик даражада

эм качествоу тамамлайды, республиканы излемлерине келишеди. Мекамгъа ремонт этилгенди, учреждение жангы оборудование бла байыгъыпды, баланеологикалы затлары да тамамдыла. Жыл санлары гитче пациентлеге кюннге алты кере аш – азык бериледи.

Марьяна БЕЛГОРКОВА.

СЕССИЯ

Жамауатны тынчлыгъы - ал жанында

Бу кюнледе Нальчикни администрациясында жер-жерли депутатланы кезиуде сессиялары болганды. Анда РФ-ни МВД-сыны ара шахарда Управлениясыны башчысы полицияны полковниги Герсланы Марат оператив болумну юсюнден доклад этгенди.

Марат Муталифович айтханыча, бытыр аманлыкъланы тынчуу ишленгенди, ол санда ауур эм бек ауур бузукълукъланы да. Жылны ичинде адамла кеп санда къатышхан 1323 жыйылууда къоркыуусулукъ жалчытылганды. Докладчы полицияны битеу бёлюмлерини къуллукчулары да ишчи борчларын бийик даражада

толтурулганын чертгенди. Быйыл тамамларгъа белгиленген жумушланы юслеринден айта, терактланы болдурмау жаны бла мадарла толтурулукъдула. Коррупцияны тохтатыуу, аманлыкъланы профилактикасына, жолда жюриуюно къоркыуусулукъун къуллукчулары да ишчи борчларын бийик даражада

Сессияда докладчыгъа соруула кеп эдиле, депутатла шахарчыланы тынчлыкъларын бла къоркыуусулукъларын сакълауга энчи эс бургандыла.

РФ-ни МВД-сыны Нальчик шахарда Управлениясыны пресс-службасы.

Иттилюк

Поликлиниканы ишин биргелей игилендирейик

1 февральдан 29 февральгъа дери Май районну ара больницасында «Мени поликлиникам» деген проект бардырылганды. Аны мурагы - докторланы, саусуланы да билимлерин хайырланып, учрежденияны ишин тюзетирге, айнытыргады.

Стационарны таматасы эмда проектге башчылык этген Виктория Грискова айтханнга кере, больницаны амбулатор-поликлиника службасы адамлагъа биринчи болушлукъ берген службагъа тергеледи.

манында тапдырыча амалны къурау умутлубуз. Алай болса, врачлагъа да ышаныулыкъ ёсерикди. Май районда жашагъанланы бу ишге тири къатыштырларын тилейбиз, - дейди Грискова.

Хар ким кесини жангы оюмун, актылын стационарны электрон адресине жазып билдирге боллукъду: muz.mrb@mail.ru, неда Майский шахар, Ленин атлы орам, 7-чи номерли юй.

Бизни корр.

ЭСЕПЛЕ ЧЫГЪАРЫУ

Инновация проектлени жашауда бардырыууну эм башха салып

Къыралны эм уллу финанс учрежденияларындан бири Сбербанкды. Ол биогонюкде кеп хайырланыуучуланы жумушларын тамамлайды. Ахчаларын банклада тутхан предприятяланы бла органицияланы кеп къалмай экиден бирини счётлары эмда энчи иели вкладланы андан да асламысы - юченде экиси - мындадыла. Аны республикада былтыргы ишини юсюнден учрежденияны Къабарты-Малкъарда бёлюмюно башчысы Хамидби Урусбиев алгъаракълада бардырылган пресс-конференцияда айтханды.

-Къыралны экономикасыны хали, кертисин айтханда, артыкъ къууандырыча тыйюлдо. Алай дагъыда былтыр бизни ишибиз осал болмаганды. Саулай алып айтханда, хар жаны бла да белгиленген жашауда бардырырга деп. Дагъыда бёлюмюно кредит програмаларыны хайыры башындан да белгилерчады, - дегенди Хамидби Хажмуридович.

Бёлюмюно башчысы айтханнга кере, сагъыналган кезиуде предприятяланы бла организацияланы банкда тутхан счётларыны эмда энчи иели вкладланы санына

иги да къошулганды. Предприятялагъа кредитле бла 20 миллиарддан аслам сом берилгенди. Ол санда 60 проценти башха регионлада болмагъанча аллай инновациялы эм жангы проектлени жашауда бардырырга деп. Дагъыда бёлюмюно кредит програмаларыны хайыры бла республиканы эл молк, жарашыруучу, къурулуш бёлюмлеринде кеп иш этиледди. Банк быллай бардырыууга быйыл да къолундан келгенича билеклик этерге таукелди.

Ахыры 2-чи бетдеди.

ШАГЪЫРЕЙЛЕНИУ

«Къайсыннга жюз атлам» деген мемориал адамланы тамашагъа къалдырады

«Къайсыннга жюз атлам» деген мемориал хунаны кере келгенлени саны тохтамайды. Алагъа жолну узаклыгы да чырмау болмайды. Ма озган шабат кюн да Узбекистанны Самарканд шахарындан Шукрат Музафаров эмда Нарсанадан предприниматель, поэт, композитор, жырчы, «Нарзан» футбол клубну президенти, бард жырыны клубууну иеси Байчорланы Мурат, дагъыда бир къауум адам келген эди. Алагъа проектни башламчысы Тетуулыны Хадис, аны жашауда бардырыууга тири къатышханла белгили поэт Табакъсойланы Мухтар, Табакъсойланы Ахыя, Уяналаны Мустафа, Этезланы Ануар, Жарашулыны Борис жарыкъ тобегендиле эмда Чегем аузуна ашыра баргандыла.

Жолда къонакъла, къонакъбайла да чучурланы къатларын да тохтап,аладан къурагъан бузулу къалагъа къарап, суратха да тошгендиле. Хунагъа жетгенде уа, аны юсюнде жазуулары хазна къалмай барын да окуп чыкъгандыла. Шукрат Давронович белгили дагъыстанлы поэт Расул Гамзатовну Къайсыннга жоралагъан назмусун къатлап окуп, мермер плитаны къатындан тепмей иги кесек сюелгенди.

Андан сора: «Былай сёзлени айтхылыкъ поэт айтхылыкъ адамгъа, къалам къарындашына жоралап жазаргъа боллукъду. Бу малкър халкъны

жашына аталган бийик поэзияды. Мен кеп затны кёргенме, кеп жерде да болганма, алай быллай тамашалыкъгъа уа биринчи кере тобейме. Халкъны атын айтдырган жашына быллай эсгертме ишлеп, аны поэзиясын, кесин да ёмюрлюк этген миллет жашаргъа, жашнарга керекди.

Мен малкърлыла бла къарачайлыла кечгончолюкню ачылыгын сынагъанларын да билеме. Аланы жокъ этерге керешгендиле, алай ала чыдагандыла, тобукъланмагъан

дыла, жашайдыла эмда жашарыкъдыла. Аладан назмулары бла жашауга кёллендирген, къыйынлыкъланы хорларгъа итиндирген, атларын дунягъа айтдырган жашла, къызла да чыкъгандыла. Аланы бирлери ауушхан эселе да, унутулмагъандыла, унутулукъ да тыйюлдоле.

Бу хуна анга шагъатды. Халкъ бирден жыйылып, аны къурулушун бардырганды. Кёлпеси къыйынларын, кёлпезларын да кыйыгандыла. Муну магъанасы, багъасы да чексизди. Мермер ташны юсюнде быллай

бир харфны жазып чыкъгъан да уллу ишди, бек къыйын жумушду. Кечгинлик бер, дагъыда къайтарып айттайым, жашауумда кеп зат кёргенме, мени сейрсиндирген къыйынды, болсада бу тамашалыкъ мени жюрегиме бек къозгъаганды, бир кезиуде солууу окууна алалмай къалгъанма. Былайда айланган эки-юч сагъатны ичинде кесиме келалмай турама. Къыйын кезиуде быллай эсгертме ишлеу-ол жигитликди.

Ахыры 2-чи бетдеди.

Кишилик, чыдамлыкъ, кертчилик да сыналган кезиу 2 бет

Оюну юсю бла тарыхны махтауу бетлерин ачыкълайдыла 2 бет

Фахмулулукъну, жигитликни эмда намыслылыкъны ёмюрлюк юлгюсю 3 бет

Абаданланы сагъышландыргъан, гитчелени уа къууандыргъан чыгъармала 3 бетле

Жазуучуланы назмуларын айтхандыла, хапарларын эшитдиргендиле 4 бет

Палатабызда жатхан жашны аман акъылсыз жангылычы 4 бет

Документле

Шанкова Марина Тутовнаны Прохладный суд районну 3-чю номерли суд участкасыны жарашдырыучу судьясыны кьуулугуна салыну юсюнден Кьабарты-Малкьар Республиканы Парламентини БЕГИМИ

Кьабарты-Малкьар Республиканы Конституциясыны 100-чю статьясыны 1-чи кесеги «и» пунктуна, 117-чи статьясыны 3-чю кесегине эмда «Кьабарты-Малкьар Республиканы жарашдырыучу судьяларыны юсюнден» Кьабарты-Малкьар Республиканы Законуну 6-чы эмда 7-чи статьяларына тийишлиликде Кьабарты-Малкьар

Республиканы Парламенти бегим этеди:
1. Шанкова Марина Тутовнаны Прохладный суд районну 3-чю номерли суд участкасыны жарашдырыучу судьясыны кьуулугуна беш жылга салырга.
2. Бу Бегим кьабыл керюлген конден башлап кючюне киреди.

Кьабарты-Малкьар Республиканы Парламентини Председатели Т.ЕГОРОВА
Нальчик шахар, 2016 жыл 28 январь, №409-П-П

Баун Светлана Михайловнаны Майский суд районну 1-чи номерли суд участкасыны жарашдырыучу судьясыны кьуулугуна салыну юсюнден Кьабарты-Малкьар Республиканы Парламентини БЕГИМИ

Кьабарты-Малкьар Республиканы Конституциясыны 100-чю статьясыны 1-чи кесеги «и» пунктуна, 117-чи статьясыны 3-чю кесегине эмда «Кьабарты-Малкьар Республиканы жарашдырыучу судьяларыны юсюнден» Кьабарты-Малкьар Республиканы Законуну 6-чы эмда 7-чи статьяларына тийишлиликде Кьабарты-Малкьар

Республиканы Парламенти бегим этеди:
1. Баун Светлана Михайловнаны Майский суд районну 1-чи номерли суд участкасыны жарашдырыучу судьясыны кьуулугуна юч жылга салырга.
2. Бу Бегим кьабыл керюлген конден башлап кючюне киреди.

Кьабарты-Малкьар Республиканы Парламентини Председатели Т.ЕГОРОВА
Нальчик шахар, 2016 жыл 28 январь, №410-П-П

Инновация проектлени жашауда бардырыучу эм башха салып

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеди.
Республиканы власть органлары бла эки жанына магьаналы байламлыкьла кьуулугуна да чертгенди Урусбиев. Аны айтханда ол бегирек да КьМР-ни Гарантияла берген фондун белгилегенди. Анда тийишли айыруулары этген проектлеге банк да кредитле бла билеклик этеди. Эл мюлк министерствоу бла да ол сфераны айнытуу эм эл мюлк продукцияны, сырьёну, аш-азыккыны рынокларын 2013-2020 жылланы чеклеринде тап халга келтириу жаны бла кьырал программаны чеклеринде магьаналы иш бардырылады, дегенди ол.
Финанс учрежденианы ишинде адамлага кредитле беруно айнытуу эмда аслам эс бурулады.
Бу жаны бла Сбербанк былтыр да биринчи жерни алганды. Республика да быллай рынокку 40 процентин биз жалчытабыз. Берилген кредитлени

ёлчери уа 12 миллиард сомдан аслам болады, - дегенди Хамидби Урусбиев. Банк аны бла тынчайып кьалмай, быллай кредитле излегенге жегил онгла кьуулугуна таукелди. Аны бла заявкалага кьараган заман кьыскартылады, башха онгла да бериледеди.
Бегирек да уллу сурам бола барган жумушладан бири озган жыл «Сбербанк ОнЛ@ин» интернет-система эди. Ол адамлага кеслерини ахча бла байламлы жумушларын банкны офислерине келмей алай тамамларга онг береди. Аны хайыры бла клиентле счётлары бла битеу тюрлю операциялары тамамларга, коммуналны жумушла, связь, интернет ючюн төлеуени, налоглары, ГИБДД-га тазирлени эмда банклага кредитлени төлерге болады. Анда дагында «Автоплатёж ЖКХ» деген амалны хайырланып, коммунал

жумушла ючюн төлеуени бютюнда жегил халда берирге боллукьду.
Озган жыл Сбербанкны Шимал-Кавказ эм Юг-Запад бөлүмлери бирге кьошулгандыла. Бу тийреледе болган бөлүмлери барыны да ара офислери энди Ростов шахардады. «Бу оюну хайыры бла финанс учрежденианы ишинде бир кьауум тийгьычла кетиллигине ышаныу барды», - дегенди Хамидби Урусбиев. Хайырланычула бла, бютюнда бек уллу инвестиция проектлени бардыргьанла бла ишлеу а андан да игирек боллугун белгилегенди ол.
Ахырында бөлүмню башчысы банкны бийлиги умулларыны юсюнден кьыска айтханды. Ала бары да хайырланычулага жумушланы бериную качествоын игилендириу бла эмда финанс керюмдюлени кётюрюу бла байламдыла.
УЛБАШЛАНЫ Мурат.

«Кьайсынига жюз атлам» деген мемориал адамланы тамашага кьалдырады

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеди.
Жер, таула, тозле да не бек ариу болсала да, алайла адам улу айланмаса, ол кьуру жерге саналады. Хунага келген жолну ханс басмазына ишегим жокьду. Кьабарты-Малкьарны, Кьарачай-Черкесни да хар юйорюнде сабий ауазла эшитилгенлей турсунла, столларыны юсюнден өтмек кьурумасын, насып юлюшлю болугуз, мамырлы кёкню туюнде жашагыз! Мен а бери дагыда келмей кьаллыкь тойюлме. Бусагыта да уа башымда бу хунаны ишлеген малкьар халкьга назму тизгинле тууа турадыла», - дегенди ол.
Бу сёзлени кьатлап кьатлап Шукрат бошдан айтмаиды. Ол да назмула жазды, алага макьам салады, жырлайды. Юч жыл болады право сакьлачу органлада ишлеп пенсияга чыкьганлы. Ол заманын ичинде «Уголовный розыск», «Записки опера», «Инспектор уголовного розыска» деген атла бла орус тилде юч китап чыгарганды.
Андан сора да, хапарлары область, республикалы газетлени бетлеринде терк-терк басмалангандыла. Ол Кьайсыны кьайсы назмусуну кьатына барып окусу да, ала терен магьаналы, эсде тынч кьалгьанларын чертгенди. «Аллай тизгинлени жалаңда халкьын, адамын суйген инсан жазаллыкьды. Кьайсыны суратларына кьарасанг, ол кючлю, аны бла бирге уа огурулу адам болгьаны керюноп турады.

Поэтни тууган юйюнде эрттеден бери келген эмда бюгюнчю тарыхкы бир кесеги бла шагьарейленгенме. Аны юйюню ичине кирип, кьабыргьалага кьарайма, арбазга чыгып таулагьа, юйюню туюнде шорхулдан барган черекге эс бурама. Ала ны барына да Кьайсыны кёзо жетгенди. Бу сизни халкьгызыны тарыхкы, аны сакьларга, керелерге керекди», - дегенди кьонакь.
Шукрат бу хунаны юсюнден Интернетден билгенди да айтханды. «Тетууланы Хадис аны биринчи мурдор ташындан башлап, ахырына дери кьалай ишленгеннени юсюнден Интернетде толу хапар билдиреди. Болсада бери келирге, хар затны да кеси кёзюм бла керюрге суйгенме. Дагыда Кьайсыны юсюнден кёл сейрлик шартланы «Однокласснике» жемталачы устаз Чочайланы Зуухардан да билгенме. Бери жетгенмен ары аны бла да тубешир умутум

барды», - дегенди узакь Узбекистан Республикадан келген кьонакь.
Байчорланы Мурат оюн этгенден а, хунаны дуняда бек сейрлик затланы тизмесине кьошарга боллукьду. «Аны кергенимде, кёлүм толгьанды. Ма бусагыта да асыры кьууанганымдан, айтыр сёз тапмай кьалганма. Кьайсыны поэзиясы бла мен школ жылларымдан бери да шагьарейме. Таула арасында тууп өсгөнме, алай сизни жеригизни ариулугу уа мени эсиртгенди.
Бу - халкькы халкь этген шартды. Аламут уллу жумуш тамамлангьанды. Мындан ары да тутхан ишигизден кьууангыра болугуз!», - деп алгьышлагьанды ол.
Тетууланы Хадисге айланып, анга ысас этип, бу огурулу иш бла атынгы айтдыргьанса, дегенди. Эсгертеме бла байламлы ишлеге ахча, кьол кьыйын бла да себеплик этерге хазыр болгьаны билдиргенди.
ХОЛАЛАНЫ Марзият.

Бюгон - Сталинград сермешде хорламны кюнюдою

Кишилик, чыдамлыкь, кертичилик да сыналгьан кезиу

«Уран» операция Совет аскерле Сталинградны тийресинде контрсермешлени башлагьан кезиуге Паулюсу 6-чы армиясындан сора да, алайда фон Зельмутну 2-чи армиясы, Готну 4-чю танк армиясы, италиялы, румынлы эмда венгерли аскерле да болгьандыла. 1942 жылда 19 ноябрьде Кьызыл аскерни юч фронту да «Уран» деген жашырын ат бла операцияны башлайды. Юч минг бла жарымга жууукь топ бла миномёт ауусуз от ачандыла. Ала эки сагыатны ичинде кёз ачдырмай тургьандыла. Арта ма ол кюню артиллеристлени байрамларынча тохташдыргьандыла.

1942 жылда 23 ноябрьде душманны 6-чы армиясы эмда 4-чю танк армиясыны баш кючлери кьурушугьа туюшедиле. 24 ноябрьде уа Распопинская станицаны кьатында 30 мингге жууукь италиячы сауутлары атхандыла. 24 ноябрьде кьурушугьа алынган гитлерчи аскер бөлүмле кюнчыгышдан кюнбатышха 40 километри, северден юг жанына а 80 километри тутхандыла. Аланы андан ары кьыса барыу бир аз кейленди эди. Немислиле хар атлам ючюн да кьаты кьазауат этгендиле. Паулюс не да этип, кьурушуну юзере керекди дей эди, Гитлер а аны арталыкьда унамай эди. Ол алага тышындан болушлукь этер умутун алыкьа юзюмген эди.
Кьурушугьа тошгонени кьурушаруну борчу Эрих фон Манштейнни боюнуна салынганды. Ол башчылыкь этген «Дон» кьауум декабрьде Котельниковскийден бла Тормосинден башлап ёшюн уруш этип Паулюсу аскери турган кьурушугьа ызын юзере умут этгенди.
12 декабрьде «Зимняя гроза» деген операция башланганды. Немислиле бери вермахтны жалаңда бир

танк дивизиясын бла румын дивизияларын аталгьандыла. Арта алага дагыда жаууу эмда эки танк дивизия жаргы-кьуртулай кьошулгьандыла. 19 декабрьде Манштейнни аскерлери Родион Малиновскийни 2-чи гвардиялы аскери бла тубешгендиле эмда 25 декабрьде «Зимняя гроза» Донну кьарлы аулакьларында тункьогьанды. Немислиле, кёл аскерчилерин бла техникаларын тас эте, артка уракьлагьандыла.
Паулюсу кьаууму болушлукь тапмады. Анга жегдирге унамаган жалаңда бир адам болгьанды Гитлер. Капитуляцияны юсюнден аны эшитирге да келмегенди. Совет аскерле, люфтвафсени самолётлары учуп, кеслериникилени аскер керекле бла жалчытып турган ахыр аэродромну кьолга этгендериндан сора да, фюрер Паулюсден бла аны адамларындан кьазауатгызыны тохтамагызы деп излеп тургьанды.

Паулюсуна капитуляциясы 1943 жылда 10 январьда уа Кьызыл аскерни гитлерчилени уауыту жаны бла ахыр операциялары башланганды. Анга «Кольцо» деп аталган эди. Андан бир кюн алгьа уа совет командование Фридрих Паулюсха кьазауатны тох

татсагызы, сау кьаллыкьсыз деп билдирген эди. Алай ол кюн 14-чю танк корпусу командири генерал Хубе келип кьалады да, Гитлери сермешлени бардыргьыз деген буйругьун келтирди. Паулюс аны толтурады.
Немислиле кьолларындан келгени амагагьандыла. Бир кезиуде совет аскерлени алгьа барулары тохтаган окуяна этген эди (17-22 январьда). Алай бир-бир тюрлениуледен сора бизникиле атакага жангыдан баргьандыла эмда 26 январьда гитлерчиле экиге бөлүнгендиле. 1943 жылда 30 январьда Гитлер Фридрих Паулюсха фельдмаршал чын бергенди. Пруссияны жазылмаган аскер законна кёре уа алай аскерчиле кеслерин пленнге бир заманда да бермегендиле.
Алай бла фюрер кьурушугьа алынган армияны башчысы андан ары жашамаза иги боллугьун жаз тил бла ангьлатырга кюрешгенди. Болсада Паулюс, аны ангьламаган кибик этип, 31 январьда кесин совет аскерлени кьолларына бергенди. Кьалгьан гитлерчи малгьунланы кьурутур ючюн а дагыда эки кюн керек болгьанды. 2 февральда уа Сталинград сермеш бошалгьанды.
Тогу болмаган төреугеле кёре, эки жанындан да эки миллиондан аслам адам жоюлгьанды. Душман бла

аны жанлы болуп сермешген кьырала кёл адамларындан бла сауутларындан кьуру кьалгьандыла. Алага ала арта иги кесек заманкы ёрге кьобалмазча халеклик салынган эди. Пленнге 90 мингге жууукь немисли солдат бла офицер алынганды. Душманны 800 минг чакьлы бир адамы ёлтюрюлгенди, 160 танкы, 200 чакьлы бир сагьолёту кьолга этилген эди. Совет Союз да кёл адамын бла ырысхысын тас этгенди, алай а Сталинград хорламы анга магьанасы айтып-айтмазча уллу болгьанды. Ма андан башланганды ууулачулары совет жерден кьуул чыгарыу, ызы бла уа Европаны уууланган жерлерин да азатлау. Ма ол сермеш келтиргенди 1945 жылда Улуу Хорламга.

«За отвагу» деген эм кёл башха орденле эм майдалла бла сауугьалангандыла.
Танкланы мараучу 76-миллиметрлик топну командири Кьудайланы Шамшодинни аты да халкьбызга белгиледи. Ол Сталинградда трактор заводну кьурулаууа кьатышханды. Совет Союзну Жигити деген ата да кёргозюлген эди, алай белги сылтаула бла Кьызыл Байраккы ордени берилип кьалгьан эди.
Артиллерист Ахшакькьланы Бизюлкьланы бла нальчикчи Сергей Долговну батареялары «Кьызыл Октябрь» заводну кьатында, Волгага жууукь жерде орналып болгьандыла. Топчула алайда фашист танкланы алгьа ётдормегендиле. Экиси да Кьызыл Жулдуз, Махтаулыкьну ючюнчю даражалы орденле бла. «За отвагу» майдал бла сауугьалангандыла. Лётчик Хайырланы Алий-Солтан, Сталинградкы кёпюнде жигитча сермешип, душманын самолётун агьызган эди.
Аладан сора да, Рахайланы Ача, Глашланы Кьубадий, Оракьланы Хамит, Расулланы Мураддин, Атабийланы Асадуллах, Аппайланы Кьурманбий эм кёл башхала ол магьаналы сермешде хорламга юлюшлерин кьошхандыла.
ТЕКУЛАНЫ Хауа.

АКЦИЯ

Оюну юсю бла тарыхкы махтаулу бетлерин ачыкьлайдыла

Ыйых кюн Нальчикде ара солуу паркда кьолларына кьагытла да алып, бир жерден башха жерге чабып айланган, ушкюкдан илишанган атхан жашланы бла кьызыланы керюрге боллукь эди. Ала Кьабарты-Малкьарны орта профессионал билим берген окуу учреждениаларыны студентлери эдиле. Кеслери да «Сталинград сермеш» деген битеурессей оюннга (квест) кьатышхандыла.

Быллай юйретиу-патриот оюнла Сталинград сермешде совет аскерлени хорламыны 73-жыллыгыны чеклеринде кьыралны битеу регионларында да кьуулгьандыла. Бизни студентлеге уа жети конкурсан этерге, Улуу Ата журт урушун, энци уа таурухлу шахар ючюн сермешти тарыхкы кьалай билгенлерин кергозторге тошгенди.
Жаш адамлага бютюнда сейир болур ючюн а, командада, бир бетлерин танымагьан жашла бла кьызыл, бирикдирилип, алайда кьуулгьандыла. Алага соруулага тюз жууулаа берип, балла жияргьа керек эди. Ала уа кертиси бла да тынч болмагьандыла: «Немислиле бла бирге кьайсы кьыралланы келечилери уруш этгендиге?», «Сталинградха жигит шахар деген ат кьачан аталгьанды?», «Душман топла тошген биринчи кюн шахарга кьаллай кьорангьа этилгенди?», «Сталинградха бла Кавказга немислилени кьайсы аскер кьаууму чабуулукьла кьатышхандыла. «Быллай ишле Улуу Ата журт урушда совет халкькы хорламыны

салинган жерден» өтерге да тошгенди: команда сооруулага тюз жууап берсе, балла алады, айталмасала уа, «мина чачьлы», артка кьалырга да боллукь эди. Андан сора да, Морзени азбукасы бла жазылган билдириуну ангьылап, анда салынган борчун да толтурурга керек эди. Хар конкурсу толтурурга 15 минут берилгенди.
Пневматика ушкюкдан илишанга атдыргьанда уа, жаш, кьыз деп айырмай, акцияга кьатышхана барысы да кеслерини сынаулары, кьаллай мараучула болгьанларын кергозтөндиле. Кертисин айтханда, кьызыл бу ишде жашладан артыкь артка кьалмагьандыла.
КьМР-ни Билим беруу, илму эм жаш төлюню ишлери жаны бла министерствоусуну Кёл функциялы жаш төлю арасыны аскер-патриот ниетлеге юйретиу жаны бла бөлүмюню башчысы Султан Эдоков бизге ангьылатханыча, оюннга профессионал билим берген окуу юйлени студентлери эмда волонтерла кьатышхандыла. «Быллай ишле Улуу Ата журт урушда совет халкькы хорламыны

чеклеринде Россейни битеу субъектлеринде да кьуулгьандыла. Соруюланы уа битеурессей волонтер корпусдан бергендиле. Хорлап ючюн а, жаш адамлага урушун тарыхкы юсюнден билимлерин ачыкьларга, школда алган билимлерин эсерине тошкорюрге керекди. Алай болалмасала уа, Интернет бла хайырланырга да боллукьдула. Оюнну баш магьанасы - жаш адамланы билимлерин игилендиргендиге», - дегенди ол.
Даяна Лиева гуманитартехника колледжде социальнй жумушланы тамамлаууу право бла жалчыты деген факультетде окуйду. Ол бизге айтханыча, акцияга суйноп келгенди. «Быллай оюнла жаш адамланы сагыш этерге юйретедиле. Мен а урушун юсюнден жангы билим алырга, башха окь-

уу юйледен тенгерим биле танышырга суюме. Мен, биргеме окугьанла, бюгон бери келген нёгерлерим да Улуу Хорлам ючюн бизни кьыралга кьалай кьыйыныкьладан өтерге тошгонен ангьлайбыз. Ол кьазауатда кесини аппасын, жууукь адамын тас этмеген юйор болмаз. Быллай оюнла уа аланы жигитликлерине, батырлыкьларына баш урууну, урмек этюну белгисидиле», - дегенди ол.
Гуманитар-техника колледжини кьуруучу устазы Дана Бейтуганова да солуу кюнде паркта студентлени алып келгенди. Ол айтханыча, арт заманда жаш адамланы арасында Улуу Хорламы тарыхкына сейрлерин улууду. Бютюнда анга аны 70-жыллыгы кенг халда белгиленгени себеплик этгенди.
-Бизни окуучулары би-

лимлери игиди, ала хазырдыла деп айталыкьдыла. Алай бу акция уа оюн халда кьуулгьаны бютюнда сейирди, бюгонне дери бизде быллай ишле болмагьандыла. Сталинград ючюн сермеш а битеу урушда да кьыйын, кьанлы, магьаналы кьазауат болгьанды.
Аны тарыхын жаш адамла школда окуп башлайдыла, бизни колледжде да дерле бериледи. Мен бу оюнну кьуурагьанлагьа ыразылыкьымы айтырыкь эдим, ала жаш адамланы сейрлерин кьозгьагьандыла, ол а кесини хайырлыкьынын кергозтмекь кьоярыкь тойюлюду, - дегенди ол бизге.
Оюнда хорлагьанлагьа дипломла, грамотала берилгендиле.
ТИКАЛАНЫ Фатима.

ДАТА

Фахмулулукъну, жигитликни эмда намыслылыкъны ёмюрлюк юлгюсю

Муса Джалиль (Муса Залилов) 1906 жылны 2 февралында Оренбург областыны Мустафино элинде ишчи татарлылары юйюлеринде тууганды. «Хусания» атлы медреседе (Октябрь революциядан сора Татар халкы билим беруу институту) окуп, ызы бла Граждан урушка кыатышканды. Ол жыллада аны кыаламындан чыккыган биринчи намулары уа жаш адамлары революцияны жаулары бла кыаты кюресге чакырганды.

Ызы бла МГУ-ну филология факультетине киреди. Кыазанга кыайтхандан сора 1939 жылда жаш поэт Татар АССР-ни Жазыучуларыны союзуна башчылык этгенди. Ол кезиуде аны битеу да литература жанрыда ишлерге кыарыуу, фахмусу да жетгенди: жыла жазганды, назмула, поэмала, пьесала, публицистика.

Поэмаларыны мурдорларында Н. Жиганов «Алтын чач» бла «Ильдар» деген операларын жарашдырганды (экинчиси Сталин саугага тийишли эди). Аны «Биринчи жаун», «Жолда», «Кечеги марш» деген операларында социалист урунуу толкунлары, жашауу жарык тюрлениулер ачыкланадыла, биланы барысыны юсюнден да автор жюрек кюрюлюю, учунууу бла жазады.

Бу жыллада ол «Ауруган комсомолчу» атлы поэмасын да басмалаганды. Эпика чыгарманы ниет мағанасы азатлык ючюн сермешледе бушу, ёлм чыккыса да, отурлу кюрешни эсеби халкы насылыгы дегени тутады.

Уллу Ата журт уруш башланганлай Джалиль, Кызыл Аскерни тизгинлерине сюелип, Волхов фронтда фашистле бла кызыу сермешлеге кыатышканды. Бир кызуу замандан аны Татарны закий поэтлеринден бири болганын биллип, артка кыайтарырга дегенлеринде, Муса, чамланып, антына кертичлик кылганды. Барыбыз да билгенден, аллай болумга бизни акылманыбыз Кулийланы Кыайсын да тюшген эди. Ол да, кыалам кыарындашыча, мени жерим

Бююн татар поэт, Совет Союзну Жигити, Ленин сауганы лауреаты Муса Джалильге 110 жыл толукъ эди. Аны бийик адамлык ышанлдан толук чыгармачылыкты төгерегиндегилени жашауу сюереге, Ата журтну багалай биллирге юйрети.

Баям, ол себепден болур, назмучуну тизгинлери миллионла бла жюреклеге жол табалганы да. Поэзиясы, ажымлы жоюлганы - ала барысы да уллу жигитликни, инсан позицияны, чынтты патриотлыктуу тура ачыклайдыла.

1944 жылны 25 августунда аны Берлинде Плетцензее тутмакыда гильотинада жойгандыла.

Джалиль, ахыр кюнине дери Совет поэты кыалып, кыагыт журунчуклада карандаш бла назмула жазганын кыоймаганды. Ала уа, кеси айтханлай, «жалдатны балтасыны тюбюнде» да гитлерчилеге кыажуулукыга, эркин жашауыга чакырган уллу мағананы тутхан тизгинле эдиле.

Бойсунмам, жалдат, сени аллында мен, Жесир эсем да бугуода,

Жетер уахтым - ёлюрме!
Бююлмем!
Башымы көсерик эсенг да ажалсыз!

Камераны гыркы таш кыабиргальарыны артында Ата журтун, халктын чекис суйген батыр инсанни, жигер коммунистни жюреги урганды. Аны хар тебиуге бююн да саулай дуняны арбазыне кыалдырган сөзлени туудурганды. Мени оюмума кере, ол, М. Горькийни батыр Данкосуча, кесини термилгенине да эс бурмай, кыайгырмай, жюрек баргызын, отун адамлага саугага кыойганды.

Урушну ахыр кюнлеринде 79-чу стрелокланы корпусуну аскерчилери тутмакыны арбазыне киргенлеринде, жел кыагытланы жайып, учуруп айлана эди. Ол кезиуде солдатладан бири аллай журунчуккына алады. Анда уа орус-

ча былай жазылып эди: «Мени, поэт Муса Джалильни, политика кез кыарамларым ючюн терсеп, Моабит тутмакыга атхандыла. Кеп да бармай илишанга саллыктыдыла. Оруслу тенглерим муну тапсала, Москвада кыалам кыарындашларыма, юйюрюме да кызыу салам айтсыла». Алай бла Хорламны юсюнден кыуанч хапар бла, Ата журтха жигит инсанни ажымлы жоюлганыны юсюнден бушу билдириу да келгенди.

Аны тутмакыда жазганылары «Моабит дефтерлени» циклы кыурагандыла (аны ючюн 1957 жылда Джалиль Ленин атлы саугага тийишли керюлгенди). Андагы тизгинле, ёлюмсюз китлапла, окуучулары авторну инсан позициясыны кючлююню сефириндиредила. Ала совет адамны кюркы билмегенине бла кыатылыгына мархабат жырлачадыла.

Жоюлуруну аллында уа поэт кеси, назмуларыны кыадарларына жарсып, былай жазганды: «Тутмакыда 1942-1943 жыллада 125 назму бла бир поэма тизгенме. Аланы кыайры тюшюрейим? Бирге кетедиле...»

Алай алага белгисизликке жок болурга аны бла бирге кыажуу кюрешни бардырган жолдашлары кыоймагандыла. Ахырында татарлы кыалам кыарындашыны юсюнден 1966 жылда Кыулийланы Кыайсын айтхан сөзлени келтирирге сюеме: «Фашист кыабиргальары артында, айтып-айтмазча кыыйн болумлада кыураган тизгинлери Муса Джалильни жюрегини кыаны бла жазылгандыла. Поэзия, кыайсы тилде, кыайсы кекню тюбюнде эшитилсе да, ол заманда, бусагатта да фашист кез кыарамланы, кыара ниетни жолларында тыйгыч болганды. Чынтты поэти чыгармачылыкты уа туу кеппедке кыарны акылыгына, кекенни чакгызганына ушайды, аны бла бирге анда гыркыны эм сууну сыйлыклары да жашайдыла.»

ЖАНГОРАЗЛАНЫ Нажабат.

Басма

Бу кюнледе Владикавказда типографияда белгили назмучу, «Нюр» журналы баш редактору Мусукаланы Сакинатын «Ёмюрле жолунда», «Кыарылгачла» деген атла бла назмула, поэмала эмда жомакыла, хапарла китаплары чыккыгандыла.

«Ёмюрню жолунда» деген жыйымдыкыга авторну бир талай назмусу бла «Таулу тишириу», «Ата журтум...» - десем...» деген поэмалары киргендиле. Биринчиси таулу тишириу, ананы, юй бийчени уруш жыллада, кечгюнчюлюкню кыыйн болумларында адамлык шартларын суратлайды. Бу уллу сынауда тишириу малкыр халкы-

Абаданланы сазгышландыргъан, житчелени уа кыууандыргъан чыгармала

ны ариу адетин, төресин сакларга кыаллай бир кыыйн салганы ачыкланады. Киши жеринде намысын-сыйын тас этмегени ючюн анга ыразылык айтылады.

Поэма, авторну сөзюнден сора да, беш кесекке белюнеди, анда беш ушак барды. Биринчисинде тишириуу тюшюне, Ата журтну фашистледен кыорулай, урушда жоюлган эри келип, аны бла сөлешеди. Ушакны кезиуде анга баш иеси аманат этип кетген кыайн атасын бла анасын кечгюнчюлюкню кезиуде ачдан, жюрек тынчылыксызлыкдан саклаялмаганын жарсып айтады:

- Сен аманат этгенсе кыартланы... Сюргон узак этгенди араны. Туралмадым санга берген сөзде - Жабылдыла ол сен суйген кезле. Кыалай тюберме деп турдум санга... Сен энди бол сюдо, ёкюл манга: Атанг, ананг да - экиси бирге Киргендиле бу кыум тюзде жерге. Мен ашларын эталмай аланы, Кебиликке салалмай аланы. Не кюн кердюм, сен болмай кыатымда... Аны ол сөзлерине баш иеси уа былай жууаплайды:

- Миналмадым, келирча атыма. Ариу тангда мени жыйкыганды окъ. Анга ата-бала, бийче деп жок...

Тишириуу бу ушакыда бек ахыр сөзю уа былай болады: «Ёлюр эркинликим да жок мени!» Ол бу ахырмаманда сабийлерин кыаллай хатадан да сакларча жашуу жорукыладан, болумладан да кючлю болурга керек эди.

Экинчи ушакны ына бла туудугу бардырадыла. Ала, бирге олтуруп, Орта Азияда узак Кавказны юсюнден сөлешедиле. Кыарт кыатын ол тууган жерде, бийик тауланы, ариу гара суланы, талада кийиз кибик сейрлик жайылган кеп тюрсюнюлю гюллене, ол жашаган элде юйлерини кыатында ёсген сейрлик шаптал тереклени эсгереди. Жашчыг а, аны тансыкыла хапарына тынгылай кетип, былай сорады:

- Анда адам ач болмаймыды? - Хау. (Кыалай керек эди анга алдау). - Гыржын да кеплюдю мындан анда? - Андамы? Хау! Ачдан ёлген кыайда? Ёлген да этмейди анда адам.

Арта бери, Кавказга, кыайтып келгенде, элде бир кыарт адам ауушханда, ол, сейир этип, ынасыны аллына чабып, аяк жанында сюелип, былай айтады:

- Да ёлмейди деген эдинг да сен Мында адам, Кавказ жерге келсенг? - Ёлюмюдю, Ата журтда ёлсенг, Ахыр кюнде тауларынгы керсенг?!

Бу тизгинлени окугъанны аркыа жиклери кыалтырмай кыалмазла, аллай бир терен мағана жыйгандыла ала. Ючюнчю ушакны уа урушдан кыайтмай кыалган атасы бла жашы бардырадыла. Эски суратдан кыарап, батыр аскерчи сабийи кыалай ёсгенине кыууанады. Жашчыг а анга хапар айтады, дуниядан кетгенлени санайды:

- Алпа ёлгенди, кесибизбиз биз. Анам бла мен кыалганбыз экибиз. - Кыабирлада табалмаймы аны... - Аны керю - темир жолну жаны.

Сөзсюз, сюргюнню сынагъанланы кыайсына да тынч болмаганды, алай ол кыыйнлык кимден да бек тишириулага - аналага, эгечлеге, жетгенди. Ала, сабийлери ачдан ёлмез ючюн, кече - кюн демей, беллерин кыаты кысып ишлегендиле. Аны бла бирге таулу тишириу, бек биринчиден, миллетини бетин, таулу адет-төрелени сакларга керек эди. Ол кесине салган борч ма алай уллу эди. Кызычыкыла кесича юйретип, жашчыкыла, атача, тюзетип, киши жеринде юй-кюн этгендиле.

Автор таулу тишириуу жашуу турмуш эте келген жолун, ол миллетине тюшген кыыйнлыкыла хорларга таукелик кыайдан тапханын поэманы жигитлерини юслери бла ачыклайды. Мында жашла, кыартла, сабийле да бардыла. Хар бирини ич дунясы, жюрек жарасы, кыууанчы. Поэманы окуй келсенг, бизни тишириу ана, эже, апке да болады. Ол аны кыргызлыла, кыазаклыла арасын-

да да сыйыны бийиклигин кергюзген бир шартды. Сакинат аланы барын да бир ызга тизип, окуучуну жюрегине жетерча, аны сазгыш этдирирча алай жазганды.

Экинчи поэма уа «Ата журтум...» - десем...» деген атла чыккыганды. Мында автор тууган элини тарыхыны, аны жамауатыны юслеринден жазады чыгармада. Биринчи межгитле ачхан адамладан башлап, революцияны келтиргенлени, Уллу Ата журт урушха тири кыатышханланы, анда ауушханланы, элде душманланы кыолларындан жоюлганланы да атлары эсгертиледила. Мусукаланы кызылары ёсген элини хар тийресине да жетеди, ол аланы бирин да унутмайды. Эллилерини юсюнден да уллу суймеклик, ёхтемлик бла жазады. «Ата журт», - десем, элими тарыхы, Жашуу жоллары - аллымда.

Этген умутум, болганы, барлыгы Ёмюр бугуда таныла...

Бу китапта кеп турму назмула бардыла. Жетитизгин оюмла, онекитизгин назмула, чырмашхан тизгинле, сонетле, гюрен сонетле да. Автор, назму жазууу бир кыауу жоруклары хайырлана, ишинде газельени тюрлю-тюрлюлеринден юлюле келтиредиле. Сөз ючюн, төрели газель, таджибанд газель, касыда газель. Дагыда окуучу мында сонетлени француз, италияны, инглиз тюрлюлерин да табарыкыды.

Булжуу назмула уа - кыыйр назмула - поэти тенглерине жораланадыла. «Казим хажини элинде», «Не жарыкты назму арбазын» (Мокъаланы Магометте), «Уммайланы Мухажирге», «Таулу хуна» миллетибизни ахшы жашлары Кыайсынни хурметине ишлеген хунасына) деген чыгармалары эм башкалары да китапны кыюлуна алган адам уллу сейир этип, суйюп окурча, англылашынуулу, жумушак тил бла жазылгандыла.

Аны бла бирге, окуучу мында жерибизни топонимикасы бла да жууук шагъырейленирге онг табарыкыды. Ол да аны бютюн кыыйматты этеди.

Мусукаланы Сакинатын «Кыарылгачла» деген китабы уа сабийлеге жораланады. Аны биринчи кесеге жомакыладыла, экинчиси уа хапарладыла. Жомакыла тынч окууладыла, ала шатык тил бла, жашчыкыла бла кызычыкыла тынч англыларча жазылгандыла. Хар бири да кесини энчиликке бла гитче окуучуну игиликке, тюзлюкке юйретеди. Бу китапны жигитлери сабийле кеслеридиле, ала бла бирге уа - жаныуарла, кыантыла да.

Бир жомакыны юсюнден энчи айтыргыа сюеме. Ол «Жигит киеу» деген атла басмаланады. Аны баш жигити чычханлыкыды. Аны юйдегили этебиз деп келчелле биринчи жарык да, жылы да кюннег келедиле:

- Сенден ариу, жарык жок, Сенден кючлю, батыр жок, Баш уруп келдик санга, Кызынгы бер Бийханнга! Сау кыарада аныча Дуняа сукланьырча, Аллай акыллы, ариу Жокъу табарга кыаруу!..

Кюн а, ыразы болса да: «Менден булут кыаруулу», - деп жууаплайды. Алай бла, чычханла, кызы тилей, булутха, желге, хунага да келедиле, ахырында уа, хунаны да тешген чычханла, кимден, неден да жигит болгъанларына тюшонюп, келинликлерин кыоншуда табадыла.

Мусукаланы Сакинатын бусагатка дери да кеп назму, жомак жыйымдыкылары чыккыгандыла. Аланы абаданла, сабийле да суйюп окуйбуз. Бу китаптагы бу жолга дери бир жерде да басмаланмагъан назмула, поэмала, жомакыла киргенлери себепли ала бютюн сейирдиле.

Изданияла, жарсыуга, гитче тираж бла чыккыгандыла. Жаланда жоюшюер экземпляр.

ХОПАЛАНЫ Марзият.
Суратланы автор алганды.

КЮННЮ ТЕМАСЫ

Окыуучуга школда грипп тиймезча

Школда классны жартысы ауруп, келмей турадыла, садикледе да грипп жайылып барады. Имунитетте кыалай болушурга боллукъду, температура кетюрюлген эсе, не этерге керекди? Быланы барысыны юсюнден да биз педиатр Евгений Тимаков бла ушак бардыргъанбыз.

гиз тузла кыошулган спрей бла).

Планнга кере багыуу Сабийге төрели грипп тийген эсе, аны температурасы терк кетюрюлюп тебирейди эм кысыхан жетел башланады. Врачлагъа тонгуз гриппни таньрга уа кыыйнырактыды. Нек дегенде гитчеледе ол сабыр жетелден башланады, кызыулуку да аз-аздан ёсе барады.

Аллай болумла диагноз чыгарырга чырмаудула. Аны бла бирге, гриппни вирусуча кёрюнюп, башха жукъгъан ауруу бугъарга боллукъду. Жаланда врач англыларыкыды аллай затланы, вирусну кыайсы тюрлюсю жайылгъанын биллип, анга келишген багыууу да жаланда ол жазаллыкыды. Алайды да, сабийини температурасы кетюрюлгенлей, сагыш да этмей, терк болушукъ тапдыргъан службаны чакырыгыз.

Гриппни бла ОРВИ-ни эпидемияларыны сезонунда ата-анала бу планнга кере амалланы хайырландыргъа тийишлидиле: 1. Тышына чыгардан алгъа сабийни бурунуна, профилактика ала амалча, интерферон мазыны жагъаргъа. Ол вирусланы тамакыга ётуулерине чырмауду. Сөзге, эрттеден бери белгилли оксалинча гитче сабийлеге жарашмай да кыалады (бурунчугун кыургакысытады, аллергияны кыозгыдайы).

2. Юйге кыайтханлай, бурун-тамакыга жабышхан вирусланы кыурутур ючюн бурунну тузлу раствор бла жууаргъа (неда тен-

3. Бурун-тамакыда имунитетни кючлендирир ючюн буруннга гамма-интерферон растворына чачдыргъа (спрейле келишмеген сабийчиклеге уа капляла бардыла).

4. Температурасы кетюрюлген эсе, сабийни санында-чархында вирусну кыайсы тюрлюсю жайыса да, врач, баям, вируслагъа кыажуу препаратланы жазарыкыды (тамифлю неда ингарон).

Аурууну экинчи уруму кыозгъалмазча Ата-аналаны борчлары аурууну кыыйннга айланганы болмазча этиудеи (гайморит, отит, пневмония). Температурасы тюшгенликке, сабийни халине энтта да юч кюнню кыарарга тийишлиди (тышында айланыргъа ашыкмагыз).

Гриппден сора гитчечиклене ёпкелерини воспалениясы кыозгъалып, иги кесекни кесин билдирмегенлей да туурга боллукъду. Алайды да, сабий игича кёрюнгенликке, жетел эте эсе, анга тынгылап, пневмония кюрккыу болганы бла болмагъ-

анын айтырча жангыдан врачны чакырыгыз.

Вирусла кыалай жайыладыла

Ауруган адам классда чючгюрген эсе, аны төгерегинде юч метрде вирусла жайылгандыла, грипп неда ОРВИ болсун. Жумдуругуна чючгюрген эсе уа - метр бла жарымда.

Жукъгъан ауруула школдада терк жайылгъанларыны сылтауу ата-анала ауруган неда алаыкыа иги сау болмагъан сабийлерин дерслеге келтиргенлериндеди. Школчуну тамакы, башы ауруй эсе, бурун суу эте эсе, аш эритиу системасында чурумла эслене эселе, аны юйде тутугуз.

Антибиотикле кыачан керекдиле

Антибиотикле не гриппни, не ОРВИ-ни вирусларын ёлтюрмейдиле. Ала ауруудан сора кыарыусуз саннга-чархха бактериалы инфекция сингсе керек боладыла. Болуучуду, аланы аурууну биринчи кюнлеринде буюрадыла, сейир этмегиз, врач осалгъа айланыргъа кюрккыу чыккыга-

нын ангылап, профилактиканы кыайгысынын керюп, бу дарманнандан жазады (отитле, синуситле, терк-терк кыозгъалган ангина бла ауруй турганлагъа кёбюсюнде).

Простуда вирусла, бегирекда грипп, бактериалы инфекцияны кыозгъарга боладыла. Анга кыажуулукыга керекдиле антибиотикле. Аланы кеси аллыгыызга ичерге ахырысы бла да жарамайды, тийишли препаратны жалаанда доктор буюругъа керекди.

Биринчиден - дарманла, артда - нанык чай

Халкы рецептле - нанык чай эм аяккыла жылытыу, носкилеге татыран эм аркага банкалагорчичникле салуу гриппни бла ОРВИ-ни жайылган кезиуде болушмайдыла, аны кыой, заран тюшюрюге да боладыла. Жаланда нанык бла клоквадан сыгылган сууну кеп ичюу бираз эс тапдырылыкыды.

Температураны тюшюрюге

Вирус инфекция тийсе, сабийлени температураларын тюшюрюге кыыйн болады. Биринчи юч кюн (бирде уа беш окуна) кызыулукуна хазна азайталмайса. Ол кезиуде врачны чакырыгыз.

Температураны ата-бабаларыбызны амаллары бла тюшюрю керюрге да жарайды. Гитчелени аракы неда сиркесуу бла ышыгъанны врачла дурус кермейдиле. Андан эсе уллу болмагъан жан жаулуккы салкын суугъа сугъуп, аны уллу кыан тамырла баргъан жерлеге салса игиди, мангылайгъа, жамызгъа, кыолтукылагыа.

Анна ГЕРАСИМЕНКО хазырагъанды.
«Комсомольск правда» газет.

КОНКУРС

Жазуучулары назмулары айтхандыла, хапарлары эшитдиргендиле

Республиканы Культура министерствосуну, «Къабарты-Малкъарда Китап сүйөнгөни обществосуну», Жазуучулары союзуну башламчылыклары бла Чыпчыкылары Борисни бла Лиуан Губжиковну чыгармачылыкларына аталган конкурс кыралганды. Аны биринчи туру озган орта кюн Жашил театрдагы адабият салонда болганды. Анга шахарлары бла районлары школларында окугъан жашладан бла кызыладан 40 адам кыатышханды. Эришиу «Суратлау сөз» деген номинацияда бардырылганды. Аны чегинде суратлау ишлени эм иги айтхан сабийлеге ошулар балл салыннганды.

Тереде болуучусу, назму окугъанлары бек хунерлилерин сайлауда тилни шатыкыгына, теманы айырууга, хазырык даражага, чыгарманы эмоция эм эстетика жаны бла магъанасына, окууну техникасына бла культурасына, текстни кыйын неда тынч тилде жазылганына дегенча жыраалга эс бурулганды. Конкурса джонго башчылыкны культура министрли орунбасары Рита Таова этгенди.

Аны ача, огъарыда сагынылган обществону председатели Анна Шинкарёва анга 10-16-жыллык сабийле кыатышханларын билдиргенди. Быллай эришиуле аланы

реттенгече эс бурмадыла. Эльдар жорукну саклагъанладан биринчи эди да, ыспасха тийишлиди. Дагыда бирси марданы - эки жазуучуну да бирер чыгармасын окууну - бузмагъанын чертирчады. Бютюнда къабартлы жашчык Чыпчыкылары Борисни «День, из которого невозможно уйти» деген хапарыны шатыкыгын эшитдиргендинде, зал шумсуз болгъан эди.

талмагъаны окууна хычыуун эди. Былайда кызыланы конкурсха хазырагъанлагъа - малкъар тилден бла адабиятдан устаз Гериланы Мариямгъа бла Жангы Малкъарда эл библиотеканы башчысы Текуланы Любагъа - ыспас этерчады. Нек дегенде ала теманы тап сайлагъандыла, сора чыгармала асыры узун болуп, тынгылагъанлары, окугъанлары да эрикдирмегендиле. Сагынылган жоруклары тийишлисича хайырланып, жыйылгъанлары да хурметленгендиле.

Кенделенген келген Атмырзаланы Саида назмуну, хапарны да къагытсыз окугъаны бютюн кыуандырды. Ол, ашыкмай, жазуучуну адабият сөзюне кеси да ийнана, тынгылагъанлары да ийналдыра эди. Кызычык бу элни экинчи номерли орта школуну бешинчи классыны сохтасыды. Аны эришиуге Элбрус районну библиотека системасын директору Тебердиланы Лейля келтиргенди.

Ол, конкурсну юсюнден оюмун билдире, былай дегенди: «Бютюн хар нени да жаратханыз. Быллай жумушлагъа, узакъды деп къарамай, кыатышырга бек сюебиз. Нек дегенде ала сабийлени эслеринде къаладыла. Андан сора да, бирсилени кере, окугъа, жетишилмеге да итинедиле.

Жаланда адабият эришиуно боллугъан кичирек эшитгенибизни айтырык эдим. Аны, билемисиз, аны юсю бла элибизде сабийле, устазла, библиотекачыла да бу эки жазуучуну чыгармачылыклары бла жангыдан, бютюн терең шагъырйленгендиле».

Адабият окуулада кимни хунери кючлюк болгъаны уа артаракъда билинирикти. Аланы барысын да 23 апрельде Китапны битеудуния кюнунде саугъаларыкъдыла. Аны бла да къалмай, алчыла ол кюн Кырал концерт залда боллукъ байрамга, эришиуге хазырагъан чыгармалары бла къатышып, кеслерни фахмуларын дагыда бир кере ачыкларыкъдыла.

МОКЪАЛАНЫ Зухура.
Суратланы **Татьяна СВИРИДЕНКО** алганды.

китап окугъа, суратлау сөзюне сюере юйретгенлерин да айтханды.

Биринчиле болуп хунерлерин Терк районну мектеплеринден келгенле ачыклагъандыла. Аланы саны 20-гъа жууукъ эди. Асламысы Лиуан Губжиковну къабарты тилде жазылган назмуларын окугъандыла. Аладан Алихан Шарифовну, Эльдар Пшинчевни айырып айтырга боллукъду.

Экинчиси сахнага чыкыгъанында, кесини ким болгъанын, къайсы райондан, школдан келгенин, кимни чыгармасын окугъанын эм назмуну атын орус тилде айтып билдиргенди. Анга дери аслам сабийни тышген эди эшитирге, алай ала, нек эсе да, ол затха бу конкурсантча, аны юй-

Бзы бла Жангы Малкъар элден келген эки школчу - Абдулаланы Мадина бла Аминат - чыкыдыла. Биринчи оюнчу классны окуучусуду. Ол Борис аны жуугу болгъанын да билдирди. Кызычык эм алгъа Лиуан Губжиковну «Жилмагъыз, анам!» деген назмуун орусча айтды. Тынгылагъанла анга ыразылыклары къарлары бла билдирдиле. Бзы бла уа «Уручуну тили» деген хапарны малкъар тилде алай ала аламыз! Аны суратлау сөзюне жютю, терең сезгени туура болгъаны бла бирге ол ыспасха, бюсюреуге тийишли эди.

Кесини хунерин ююнчю классха жюриген Абдулаланы Аминат да кергюзтдю. Эки чыгарманы орус тилде окуду. Аны алыкъа «р» тауушну тап ай-

Жангы жылны биринчи кюнунде шахар болныцаны травматология бөлүмюне бир эр кишини жатдырдыла. Аны бети, кез башлары кегерип, онг кезю да кысылып эди. Ол, кыйналып, аз ынычхай, ундуркыгъа таянды. Отоуда жашла жангы къонак быллай жалгъа къалай бла жетген болур деп шыбырдашдыла, хар бири кесини оюмун айтады.

- Иги жерде олтургъан кереме, - деди мыйыкылы, сау-сузгъа къарап ышара, - тынч нөгөрлери бла.

- Хау, ийлер ююн а кыймагъандыла, не юешгендиле ансы, - деди аны добарбет къончусу.

Ашхам къарангы жете - жетем, бир тиширу сумкасы бла келди. Ол юй бийчеси эди аны. Терк къымылдай, ауругъанга керек затланы тумбочкасына жыйды. Сора жан жаулыкъгъа чулганып турган кастрюлюн ачып, улауяла, табагыгъа жукъа худур кыуду. Жатып турган эрине тур, жылылай аша дей, билегине узалды. Жаш, къашыкыны алып, ашыкмай, аууздун да кыйналып ача, андан уртайла башлады.

Индиг болганлай, отодугъыла ушууур хант къанга къурадыла, жангы нөгөрлерин да чакъырдыла. Ол а, ала бла олтуралмазлыгын, эт, тылы ашны чайналмазлыгын айтып, юй бийчесин ашыра чыкды. Хар ким тынчайгъандан сора жашла хапар сурат тебиредиле. Хачим, аты

саугъаларымы да алып, эски жылны ашырырга тебиредим. **Эрттенликде**, ашыкмай къобуп, бет-къол да жууп, ауузаланып, диваннга таянып, телевизорга къарай турдум. Тюше уа чыгып, тегерекге

Чам Палатабызда жатхан жашны аман акъылсыз жангылычы

алайды, ишни болушун сабыр, ашыкмай айтды:

- **Энди** тамбла Жангы жыл жетеди деген кюн мен тракторум бла, бир жумушну тындырып, жашагъан жериме келдим. Кесим кеп къатлы юйде жашагъаным себепли аны да орамны кенгирек жанында салуучума. Келе-келсем - канализация люкнү башы бир жанына салынып тура.

Бу кыш сууукъда да ким юрешеди муну бла неда урларгъамы хазырагъан болур деген акыл келип башыма, барып, темирни жерине орнатдым. Аны бла да кыймай, хатамы, хайырма чыгъады деп, тракторну, элте барып, ал чархын юсюне миндирдим. Сора, иги жумуш тындыргъаныма ыразы бола,

Иш а алай болганды. Эки тенг тюбел, юйге баргынчы, эски жылны бирге ашырайык деп, бир шеша, къабарыкъ да алып, олтурурга жер изледиле. Къарап, жер тюбюнде тешикден тылпы ура тургъанын керюп, бирча ары тебиредиле, люкнү башын алып, бир жанына салып, кеслери энишеге тошдуле.

Ала олтура, иче, хапар айта тургунчу, башлары жабылды. Уртлагъан жашла, анга уллу кыйгырмай, стаканлары къампайтырга къазауат этдиле. Ичгилерин бошап, урун темир башын ачаргъа умутлангандарында уа - хоу санга, къайда! Теген ш этмеди, бузлапмы къалганды деп, жажгалка бла жылытып да кердюле - болмады.

Алай бла ичгелери да болуп, жангы жылга къарангы жерчикде тюбегенлерине асыры ачыулары келгенден, татнгга кючден чыкыдыла. Дагыда тюше дери бичакъ сабы бла люк башны тюе турдула. Алай трактор тебире кетгинчи андан да хайыр чыкмагъанын, ызы бла уа не болгъанын кесигиз билесиз.

ЭТЕЗЛАНЫ Ануар.

Кёрмюч

Эс бурдургъан эрттегили изданияла

Мальбахов атлы кырал библиотеканы 95-жыллыгына «Биринчи коллекцияла - фондну мурдору» деген кёрмюч кыралганды. Анга бек эртте, Октябрь революциягъа дери да, чыгарылыш изданияла салыннгандыла.

Аланы араларында Алексей Толстойну чыгармаларыны 1908 жылда басмаланган толу жыйымдыгы, Н.В. Гогольну 1889 жылда Морицвада чыкыган 5-томлукъ изданиясы да бардыла. «Рководство к древней истории Востока до персидских войн» деген китапны уа не багъасы барды. Ол Киевде 1879 жылда басмаланганды. Аны биринчи выпуску Египетге бла египетлилеге аталды.

Шведли жолуучу, Тибетни, Синьцзянны, Монголияны тинтуу бла юрешкен Гедин Свен Андерсни (1865-1952) кеси сау заманда басмаланган «Путешествие Свена Гедина в 1893-97 годах в сердце Азии-Памир-Тибет-Восточный

Туркестан» деген сейирлик изданиясыны да бизни библиотеканы фондунда болганы къалай алааматды.

Орус тарыхны профессору Александр Густавович Брикнерни Екатерина Экинчини юсюнден китабыны уа не багъасы барды. Ол 1885 жылда басмаланганды. Автор, аны башчылык этген заманыны тарихлерин санау бла чекленип къалмай, ол ёмюрно кеп сейирлик шартларын туура этеди.

Ол санда аны тохнасы ююн юреш къалай барганын, Екатеринаны аны ююн нечча кере ёлтюрюрге юрешгенлерин, ич политиканы юсюнден да. Дагыда законла чыгаруу, кыралгъа оуно этуу къалай кыралганын, патханы энчи жашауун да автор тарых шартлагъа таянып ачыклайды.

А.И. Полежаевни 1892 жылда басмаланган жыйымдыгына уа аны назмулары, масхара халда жазылган поэмалары да киредиле. Ала къалай, не заманда жазылгандарыны

юслеринден да шартла келтирилдиле. Поэтни жашау эмда чыгармачылык жолундан да очерк басмаланады. Александр Иванович Полежаевни «Сашка» деген поэмасы артыкъда белгилиди. Аны ююн ол 1825 жылда солдатлагъа берилген эди.

«Севастополь. Очерки и рассказы из истории Крымской войны» деген изданияны Д.И.Троицкий картала, суратла эмда портретле бла бирге кырашдырганды. Мында озган ёмюрледе Россейни Тюрк бла халлары къалай кыралгандарын, Синоп сермешни юслеринден да окургъа боллукъду. Дагыда «Матрос Кошка», «Балаклавское дело», «Сестра милосердия» эмда кеп башха хапарла киргендиле бу китапха.

Кёрмючге салынган башха изданияла да ким да эс бурручча, кесине кеп жангы шартла табарчадыла.

МАХИЛЛАНЫ Азиза.

Карате

Къарындашла - энтта биринчи жерде

Санкт-Петербургну «Комета» спорт-саулукъ кючлеу комплексинде каратеден «Невский факел» атлы терели битеуроссей турнир бардырылганды. Анга кыралны спортну бу тюрлюсю айныгъан битеур регионларындан да келечиле кыатышхандыла.

Элбрус районну олимпиада резервли спорт школундан Россейни эм иги каратечилерини санына кирген къарындашла Тебуланы Мырза-Бек бла Тау-Бек мында да, хар замандача, алчы жерлени алгандыла. Биринчи - 60 эм 67 килограмм ауурлукъда (былайда эки категорияны бирикдиргендиле), экинчи уа 75 килограммда къытхандыла.

Дагыда бир уланыбыз Рустам Нахушев (84 кг.) эки сермешинде хорлагъанды, алай ююнчюсюнде жорукну бузгъаны ююн эришиуден чыгарылганды. Алай бла ол кюмш маюдал алганды.

Анатолй ТЕМИРОВ.
Суратда: Рустам Нахушев, Тебуланы Тау-Бек бла Мырза-Бек.

ЗАКОН

Болжалда төленмеген тазир эки кереге кёбейеди

15 январьдан 21-сине дери кезиуде Къабарты-Малкъарда административ аманлыкъланы эсепге алган автоматизацияланган система жолда жюрюноу жорукларына 11,3 минг бузукълукъ этилгенин ачыклагъанды. Битеу да бирге 8,098 миллион сомгъа тазир салыннганды. Ыйыкны ичинде 2,4 миллион сом төленгенди. Ол а битеу тазирлени 30 проценти тенгли бирди.

КъМР-де УГИБДД-ны къуллукчулары административ тазирни 60 кюнню ичинде төлерге кереклисин эсгертдиле. Бу болжалны сакъламагъанлары ишлери Сюд приставлары федерал службасына берилдиле, ызы бла тийишли

материалла жарашдырыладыла.

Болжалга сыйынмагъанлагъа РФ-ни Административ бузукълукъланы кодексини 20.25-чи статьясына тийишлиликде аны эки кереге кеп төлерге тошерикди неда ол адам хакъсыз ишлеге тартыллыкъды. Быыл 15 январьдан башлап 340-ФЗ номерли закон кюнчюне киргенди. Анга кере, сюд приставла борчун минген аслам болган адамны машинаны жюртюрге эркинлигин сыйырырга боллукъдула.

Сизни тазиригиз болгъанын бла къалганын бир нечча амал бла билирге онг барды. Ол санда Къырал автоинспекцияны сайтындан (www.gibdd.ru) неда

8(8662) 495-551, 495-586, 495-565 телефон номерлеге сөлешип.

Андан сора да, ол жаны бла информацияны **07sbdps@gmail.com** деген электрон адресге жазарга, Къырал автоинспекцияны бөлүмлеринде сурарга, кырал жумушланы порталында эсепге турургъа (www.gosuslugi.ru), «Кавказ» федерал жолну 449-чу километринде кырал жумушланы толтуруу жаны бла къошакъ пунктда (алгыннгы «Шалушка» поста), Нальчикке Хуранов атлы орамда, 9-чу мекямда орналган кеп функциялы арада неда аны республикада бөлүмлеринде билирге да боллукъду.

ТИКАЛАНЫ Фатима хазырагъанды.

Полиция

Такъмакъда - урланган машина

Полициячыла «Урух» контроль пунктда эки кюн алгъа урланган машинаны ачыкжашадыла.

Право низамны сакълауучула

ауур жюк ташуучу «МАН» марлыны тохтатхандыла. Аны водители Грозныйден 27-жыллыкъ жаш адам эди. Прицепинде ВА3-21093 букъдурулуп тура эди.

Аны документлерин тинтгенде, ол 27 январьда урланып, изолеуде болгъаны тохташдырылганды.

Бизни корр.

Чакъырыу

Адабият жанрлары жорукларына тюшонюрге излегенлеге

КъМР-ни Жазуучуларыны союзу чыгармачылык бла энди юрешип тебиреген, адабият жанрлары жашырынлыкларына, жорукларына тюшонюрге излеген жаш адамланы консультациягъа чакъырады. Суратлау сөз бла ишлерге итингенлеге ол

ахшы амалды. Сиз баш кюнден байрым кюннеге дери бу адрес бла келирге боллукъсуз: **Нальчик шахар, Головки атлы орам, 6, 2-чи этаж, 26-чы кабинет.** Толурак хапар билирге суйенле: **8-967-427-67-95** телефон номерге сөлешигиз.

УЧРЕДИТЕЛЪЛЕ: КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ ПАРЛАМЕНТИ БЛА ПРАВИТЕЛЬСТВОСУ

Баш редактор
АТТАЛАНЫ Жамал

РЕДКОЛЛЕГИЯ:
ЖАНГОРАЗЛАНЫ Назабат (баш редакторну орунбасары)
ТЕКУЛАНЫ Хауа (баш редакторну орунбасары)
ТОКЪЛУЛАНЫ Борис (жууаплы секретарь)
ТИКАЛАНЫ Фатима (жамауат-политика жашау бөлүмнү таматасы)

ТЕЛЕФОНЛА:
Редакторну приёмный - **42-63-01.**
Баш редакторну орунбасарлары - **42-38-21, 40-04-82.**
Жууаплы секретарь - **42-66-85.**
Секретариат - **40-93-62.** Корректорла - **42-63-52.**

РЕДАКЦИЯНЫ БӨЛҮМЛЕРИ:
Жамауат-политика жашау - **42-67-68, 42-24-02.**
Культура - **42-75-82.**
Социальный-экономика - **42-66-73, 40-59-18.**
Жангылыкъл эм спорт - **40-39-93, 42-66-71.**
Окуучула бла байламлыкъл жюртюлю эм реклама - **42-37-94.**
Энчи корреспондент - **42-68-72.**
Тилманча - **40-28-97.** Бухгалтерия - **42-30-87.**
Операторла - **40-28-49, 42-39-65.**

Редакция авторла бла къагыт жюртюмейди. Кюл жазмалагъа рецензия этилмейди эм ала артка кыйтарылмайдыла.

Газетде басмаланган материалда айтылган оюмла редакцияны оюму бла келишимге боллукъдула. Алада айтылган хар зат ююн

Россей Федерацияны Басманы юсюнден законну тийишлиликде материалланы авторлары кеслери жууаплыдыла.

Редакция авторладан **400** газет тизинден (машичка бла жазылган 5-6 бет) кепню алмайды.

Газет Басманы эм асламлы информацияны эркинликтерин кюрюулау жаны бла Къабарты-Малкъар регион инспекцияда **1994** жылда 14-чо июнда регистрация этилгенди.

Регистрация номер—**Н—0066.** Индекс - **51532**

Газетни басмагъа КъМР-ни Басма эмда асламлы коммунацияла жаны бла кырал комитетини компьютер службасы хазыр этгенди.

Газет «Тетраграф» ООУ-ну типографиясында басмаланганды. Нальчик шахар, Ленин атлы проспект, **33**

Газетлени ислерине тапдыруу ююн КъМР-ни почта связыны федеральный Управлениасы жууаплыды. Телефонла: **76-01-28, 76-01-10**

Газетлени розницага сатуу ююн КъМР-ни «Роспечать» акционер обществосу жууаплыды. Телефон: **42-69-34**

Номерге графикте кере 19.00 сагъатда кюл салынады. 20.00 сагъатда кюл салыннганды

ГАЗЕТНИ НОМЕРИН ЧЫГАРГАНЛА:
Османланы Хайсы - дежурный редактор; Кетенчиланы Зульфия - жууаплы секретары орунбасары; Гельяны Валентина - (1, 2 - чи бетле), Бийчеккуланы Жаннета - (3, 4 - чо бетле) - корректорла.

Тиражы **2050** экз. Заказ № **124**
Багъасы 10 сомду.

РЕДАКЦИЯНЫ ЭМ ИЗДАТЕЛЪНИ АДРЕСИ:

360000, Нальчик шахар, Ленин атлы проспект, 5
электрон почта: **elbor_50@mail.ru**